

ORAIN 50 URTE

Ez da gauza erreza arrapata batean ikustea orain berrogei ta amar urteko aldizkari danak, orduko gora-berakin lantxo bat egiteko.

Eskuartean daukaguzanai ikustaldi bat emon diegun 1913'garren urtean (au da, orain berrogeita amar urte zirala) zer barri jakingarrri egin zan euskal-kulturaren arloan jakiteko. Ikustaldi labur-labur bat. Oar batzuk besterik ez, obeto esateko.

* * *

Urkijok, gure Urkijo aundiak, zazpigarren urtean jarraitzen dau bere RIEV goi-maillako aldizkariakin. Orduko euskalaririk jakituenak idazten dabe urte onetan: Aranzadik, Schuchardtek, Urkijok berak, Campionek, Lacombe, Saroihandyk, Gregorio Mujikak, Jaurgainek, Hérellek, Grazianik, Goutmanek, Gascuek, Elbéek, Daranatzek, Choribitek, Azpiazuk, Charenceyk. C. Villabasok, F. Fitak eta Dodgsonek, irurak idazten dabe Mikoletari buruz. Joannes d'Etcheberri eta "Refranes y Sentencias de 1596"-en ganean Urkijok. Bonapartek Aita Aranari euskeraz egin eutson eskutitza be argitaratzen dau Urkijok. Gipuzkoako Diputaziñuan gordetzen zala, diñosku Urkijok, baiña eztakit zelan egin eban egan Bizkairuntza.

* * *

Euskal Esnalea-k, beste urteetako moduan, euskerazko lan-pillo bat argitaratzen dau urte onetan. Aro onetako Euskal-Literaturakin badauko zer ikusi aldizkari onek, bai. Orduko euskal idazle gitxi geldituko zan emen lanen bat edo beste emon barik. Urte onetan euskeraz idatzi ebenak onixek dira: Txomin Agirre, Franzisko Agirre (Elgetakoa), Akordagoitia, Emeterio Arrese, Arruti, Arteagagoitia'tar Jose Antoniyo, P. Ayerbe, Arteztzale, Bera'ko Aita Erroman Mirena,

Decrept, E. Etxeita, J. Elizondo, J. Garikoetxeandia, Gratteau, Aita Damaso Inzakoa, B. Iraola, Jajai, Ixaka Lopez Mendizabal, E. Mujika, P. A. Ormetsea, Blas Pradere, Ignazia Pradere, J. M. Tolosa, Tolosar bat, P. M. Urruzuno, Zamarripa, J. E. Zulaika, Olerkiak, ipuiak, elezarrak, Txinako barriak, lan sarituak, idazki agiriak, izkirimiriak... Aita Erroman Berakoak Valenciako dialektutik euskerara biurtzen dau *La mea lingua (Nere elea.)* Erderaz, baiña beti euskal gaiei buruz, idazten dabe Abertzalek, Aitz-zulok, Seber Altubek, S. Artz Mendik, J. Ayerbek, E. M. Berak, G. de Bionak, I. M. Etxaidek, G. Mujikak, etabar. Izengoiti ugari orduan be, gaurko moduan.

* * *

Euskaldun aundi batek sortutako aldizkari aundi bat, *Euskal-erria*, LXVIII'garren tomoan doia. A. Darra, Toribio Alzaga, Emeterio Arrese, Jose Artola, Ramon Artola, Rosario Artola, Juan Rafael Berrondo, José Elizondo, Eugenio Gabilondo, José de Gamboa, José Ignazio Garmendia, Ramón Gelbenzu, Ramón Inzagaray, Victoriano Iraola, Ixaka Lopez Mendizabal, Juan Ignacio Uranga, Manuel Uranga, P. M. Urruzuno, Jose Zapirain Irastorza, eta Zipriano Zufiria dira euskeraz idazten dabeenak, bai itz-lauz eta bai itz-neurtuz urte onetan.

* * *

Irugarren urtean doia *Euskalerrriaren Alde* aldizkaria. Euskalerrrian gertatzen diran jakintzazko goraberak ondo emoten dauz. Badago or batoren bat ardura aundiakin kontu ori eruaten dabena. Urte onetako idazleak (euskeraz eta erderaz): Fray I. Aberasturi, E. B. Akordagoitia, Felix Arano, T. Aranzadi, B. Arregi, M. Arriola, A. Arruti, N. Azpiazu, Berrizale, G. de Biona, N. de Ciorraga, Donibandarra, C. Echeagaray, S. Eizagirre, Ertizale, S. Gastaminza, Juan Carlos Gerra, M. Ibarra, Jose Iriart, Fray J. R. Larrinaga, Legezarra, A. Maillet, Mendizale, Fray F. de Mendoza, Serapio Mugica, Gregorio Mugica, I. Muñagorri, M.ª Mutiozabal, M. Z., Nemesio Otaño, F. de la Quadra Salcedo, I. Querejeta, Luis Saiz, Marqués de Tola, Javier Ugarte, Julio Urquijo, Eugenio Urroz, Julien Vinson, Zortziko.

* * *

Beste aldizkari ta egunkari batzuk be erabilten ditubez euskera ta euskal gaiak. Esaterako, *Revista Musical de Bilbao*, Iruñeko *Boletín de la Comisión de Monumentos Históricos y Artísticos de Navarra*, Pariseko *Revue de Linguistique et de Philologie Comparée*,

Tolosako *Revue des Pyrénées*, eta beste batzuk, emen eta kanpoerrietan.

* * *

Donostian argitaratzen eben "Guipuzkoarra" astekariaren amaiera, urte onetan. Baiña Billboko "Bizkaitarra"-rena be. Zezeillaren asieran sortzen da "Euzkadi" egunkaria; bertan idatzi eben izparringilari eta idazle askok: besteak beste Kirikiñok urte askotan "Abarrak" izenburuakin, eta Seber Altubek. Aranaren eskolakuak idatzitako gauza asko agertu ziran, eta aranatarren bibliografia egiteko egunkari au ezin leiteke kontuan euki barik itxi.

* * *

Donostia erre eben Eunurte-betetzetan emon ebezan sariak: 250 pezetakoa Jose Elizondori *Atzegea* drama-antzerki lanagaitik, gipuzkoez egiña. Lau olerkiri: Emeterio Arreseren *Gora biotza* (250 pezetakoa); Ramon Inzagaray abadearen *Amaren obiyen* (80 pezetakoa); Jose Elizondoren *Donosti kiskalian* (80 pezetakoa), eta Victoriano Iraolaren *Donostia* (80 pezetakoa).

* * *

Tolosan egin ziran urte onetako Euskal-Jaiak. Bertan saritutako lan batzuk "Euskal-Esnalean"-n agertu ziran: Blas Pradereren *Tolosako erri izenak lenago eta orain*; Arruti'tar Andoni Abaren *Olagizona*; Ixaka Lopez Mendizabalen *Euzkerazko amalaudunak*; Emiliano Mujikaren *Umeak nigana betoz*, Ignazia Pradereren *Gipuzkoa'ren Kondairarako Gorosabel'tar Pablo Jaunak artu zituban nekeak*. Beste batzuk be saritu ebezan: Ormaiztegiko Juan Jose Ayerbe Iraztorza, *Ama Gipuzkoa-ren sorbaldako estalkiaren apaindura ederrenetako bat da Tolosa* lanagaitik; *Bertan goxo* drama-antzerkia, Zumarragako Antonio Amundarainena, eta Donostiako Jose Garcia Goldaraz *Zintzotasuna* jostirudiagaitik. Oliteko Aita Andoni Arruti, *Ipuiak*-gaitik. Donostiako Victoriano Iraola, *Muslariya* amarrekoagaitik. Zorion-aipamenak Emeterio Arrese, Jean Bonnat eta Jules Moulierendako.

Gipuzkoako Aldundegiak antolatuta 1913'garren urterarte egin ziran Euskal-Jaiak onixek ziran: Mondragoe Arrasaten 1896'garren urtean; Oyartzunen 1897'garrenean; Zestuan 1898'n.; Zumarragan 1899'n.; Zumayan 1900'n.; Azpeitian 1901'n.; Oñatin 1902,n.; Iruenen 1903'n.; Ordizian 1904'n.; Bergaran 1905'n.; Donostian 1906'n.;

Elgoibarren 1907'n.; Eibarren 1908'n.; Hernanin, 1909'n.; Azkoitian 1910'n.; Seguran 1911'n.; Zarautzen 1912'n.; eta urte onetakoak Tolosan.

* * *

Donostiako Euskal Indar-neurtzeetan, "Jostaketa Loretsuetan", sarituak izan zireanak 1913 urte onetan: Felipe Ayerbe, *Neguaeren gerriyan* itz-lauzko lanagaitik; Emiliano Mujika Laskibar *Mendizalea* olerkiagaitik. Aldeerak irabazi ebezan: Urbano Agirrek *Kartzelan*-ekin; Biktoriano Iraolak *Aspaldiko pasia*-gaitik; Pedro Migel Urruzuno Salegik, *Euskal-erritik zerura*-gaitik; Jose Elizondok, *Seaska maitagarriya*-gaitik, eta Kayetano S. Irurek, *Euskera gassua*-gaitik. Aipamen onragarriak irabazi ebezan: Juan Ignacio Urangak *Marazustak*-ekin; Jules Moulierrek, *Bizi bedi euskera*-kin; eta Rosario Artola Elize-txeak, *Ama Birjiñari*-kin.

Bertsolari saio bat be egin zan, Zapirain maiburuko zala. Txirri-tak, Pelloerrotak eta beste batzuk egin eben bertsuetan. Antzerkiak be egin ziran. Besteak beste, Jose Ganboaren *Mariya* eta Jose Olai-zolaren *Markesaren alaba*.

* * *

Lapurdiko Getarian bildu ziran urte onetan "Euskaltzaleen Bil-tzarra"-koek. Eun bat inguru. Etienne Decrept jauna zan lendakari. Berrogei ta bi biltzarkide barrik egin eben sarrera urte onetan. Aberri jaunak egin eban berbaldi bat, euskeraren alde. Urrengo urteko biltzarra Donibane Garazin egitea erabaki eben. Gratteau jaunak be egin eban berba: urrengo urterako franko eskeiñi ebezan dirutan, euskal olerkien norgeiagoka baterako. Saritutako euskal lanen izenak be irakurri ziran. Eskoletako euskaldun umeak be saritu ebezan. Bes-teak beste, "Gernikako Arbola" abestu eben.

* * *

Euskal Esnalea-k antolatu eban "Izkirimiriak" norgeiagokoan, Victoriano Esnaolak, eta "Aizkorri"-k (Jose Maria Arabaolaza) irabazi ebezan sariak.

* * *

D'Abbadieren laguntzarekin antolatzen ebezan "Euskal Tradiziño-ko Jaiak", Urruñan egin ziran 1913'an, Iraillaren asieran. Euskal olerkien norgeiagoenetarako imiñi eben gaia: "Udazkena".

Txurrukako Konde jaunaren asmoz, eta "Euskal-Esnalea" aldizkaria ta "Jostaketa Loretsuen Batzarra"-ren laguntasunarekin sortu zan urte onetako Urtarillean euskera erakusteko Akademia bat Donostian. Gabeko eskolia zan, Zar eta gazteentzako. Urterako ordaintza, bost pezeta. Udaletxe ondoko Barojaren liburu-dendan emoten ebert izena ikasle izatea gure ebenak.

* * *

Baionan, "Oxobi" olerkariak argitaratu eban Lapurdiko kantu-liburu bat. Izena: *Bozoihu! Deadar! Nigar!*

* * *

Donostiako "Palacio de Bellas Artes" antzokia erre egin zan, eta Endaiakoa zabaldu eben, Etienne Decrept jaunaren *Maitena* pastoral a emonez.

* * *

Antonio Truebaren izena goratzeko urrengo urtean (1914-an), 1913'n zabaldu ziran deiak txapelketetako. Ramon de la Sotak eskeiñi eban sari bat Truebaren bizitza bat euskeraz edertoen egingo ebanentzako.

* * *

Billbon egin zan ertilarien erakusketa aundi bat: Alberto Arrue, Pepe Arrue, Ramiro Arrue, Pablo Uranga, Marie Garay, Dario Regoyos, Angel Larroque, Aurelio Arteta, Gustavo Maeztu, Mela Muter, Julian Tellacche, Rochelt, Ascensio Martiarena, Landajo, Urbina, Sena, Salazar, Sobrevilla, Gezala, Luisa Ginea, eta beste margolari askoren lanak erakutsi ziran.

Tolosan be erakusketa aundi bat egin zan: Elias Salaberriak, Jose Salisek, Ignazio Ugartek, Martiarenak, Rogelio Gordonek, Alejandro Iruetak, Ruiz de Arcautek, Jose Eizagirrek, Antonino Aranburuk, Echenagusiak, Ramon Zubiaurrek, Valentin Zubiaurrek, J. Iturriozek, P. Mugerzak, Julian Tellechek, Arrue Anaiak, J. Nardizek, Jose Goicuriak, Luis Lerchundik, J. Asartak, Eduardo Urquiolak, Pablo Urangak, Aurelio Vera Fajardok, M. Ortiz de Urbinak, A. Ortiz de Echaguek, A. M. Aldecoak, J. B. Ibarrondok, Diaz Olanok, Isaac Diezek, Teodoro Dublang Urangak, Jesus Basianok, Javier Cigak, Alfonso Gazteluk, Charles Agirrek, Charles Colinek, Marie Garayk, bialdu ebezan lanakin.

* * *

Baionara etorri zan Breslauko Winkler izkuntzalaria. Austriatar Rodolf Trebitsch erriakintzalaria be Euskal-erritik ziar ibili zan, J. Urkijo eta G. Mujika lagun zitualarik.

* * *

Urte onetan il ziran: Jose Maria Solano Eulate irakaslea. Raimundo Sarriegi soñu-idazlea. Manuel Lizarriturri, Donostiako Alkate eta Añdundegiko Lendakari izana, baten baiño geiagotan bere euskalduntasuna erakutsi ebana. Julian de Salazar itxasgizona. Eugenio Gabilondo "Kalei-kale". Bergarako Bizente Monzon de Olaso Lardizabal diputadua.

Azkenik, urte onetako semeak ditugu Aita Julian Alustiza, Gabirikoa, *Egan*'en eta *Euzko-Gogoa*'n idatzi dabena, eta Iñazio Eizmendi Manterola "Basarri", Errexilkoa, bertsolarien txapeldun nagusia izandakoa, idazle jatorra euskal aldizkari askotan eta liburu egille be bai (*Atano III. Bere edestia bertsotan, Basarriren Bertso Sorta, Kantarri nator*).

OZERINJAUREGI.

